

KWARTAAL RAPPORTAGE

3^e kwartaal 2016

**HAVENSCHAP
MOERDIJK**

**Kwartaalrapportage
3^e kwartaal 2016**

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
PROGRAMMA RUIMTELIJKE ONTWIKKELING, MILIEU EN DUURZAAMHEID	6
RUIMTELIJKE ONTWIKKELING.....	6
MILIEU.....	6
DUURZAAMHEID.....	7
PROGRAMMA INFRASTRUCTUUR EN BEHEER	9
INFRASTRUCTUUR.....	9
BEHEER NAT.....	9
BEHEER DROOG.....	10
PROGRAMMA COMMERCIËLE EXPLOITATIE	14
EXPLOITATIE DROOG.....	14
EXPLOITATIE NAT.....	15
PROGRAMMA VEILIGHEID & HAVENMEESTER	18
VEILIGHEID.....	18
HAVENMEESTER.....	19
PROGRAMMA BEDRIJFSVOERING	21
BESTUUR EN PUBLIC AFFAIRS.....	21
JURIDISCHE ZAKEN.....	22
FINANCIËN.....	22
COMMUNICATIE.....	23
PERSONEEL EN ORGANISATIE.....	24
INFORMATISERING EN AUTOMATISERING.....	25
FACILITAIRE ZAKEN.....	26
PARAGRAAF EXPLOITATIEOVERZICHT	29
PARAGRAAF FINANCIERING EN TREASURY	34
PARAGRAAF GRONDBELEID EN GRONDEXPLOITATIES	35

N.B. Vanwege afrondingen van bedragen kunnen afrondingsverschillen in de tabellen van deze kwartaal-rapportage staan.

Voorwoord

Voor u ligt de derde kwartaalrapportage van het Havenschap Moerdijk over het jaar 2016. Binnen ieder programma is vanuit een visie, gebaseerd op de Havenstrategie Moerdijk 2030, gekeken naar wat wij willen bereiken, wat wij daarvoor doen en wat de bijbehorende kosten zijn. In deze kwartaalrapportage wordt verantwoord wat wij in het derde kwartaal daadwerkelijk hebben gedaan en wat dat heeft gekost.

In deze rapportage vindt u de programma's Ruimtelijke ontwikkeling, Milieu en Duurzaamheid, Infrastructuur en Beheer, Commerciële exploitatie, Veiligheid en Havenmeester en Bedrijfsvoering. Onder bedrijfsvoering vallen de programmaonderdelen Bestuur en Public Affairs, Juridische zaken, Financiën, Communicatie, Personeel & Organisatie, Informatie & Automatisering en Facilitaire zaken.

In het derde kwartaal zijn wederom belangrijke stappen gezet voor de toekomst van het haven- en industrieterrein Moerdijk. In februari 2016 heeft de Raad van State het Provinciaal Inrichtingsplan (PIP) voor het LPM vernietigd. Provinciale Staten van Noord-Brabant en de gemeenteraad van Moerdijk hebben in juli het inpassings- en exploitatieplan voor het Logistiek Park Moerdijk opnieuw vastgesteld, nadat het ministerie van Infrastructuur en Milieu een vormfout in de Crisis- en herstelwet had gerepareerd. Tot begin september 2016 lagen beide plannen ter inzage voor de beroepsprocedure. Er zijn in deze periode drie beroepen ingediend, waarover de Raad van State een uitspraak zal doen. De verwachting is dat een uitspraak in het eerste of tweede kwartaal in 2017 zal plaatsvinden. Daarna kan met de uitvoering gestart worden.

Provinciale Staten, de gemeenteraad van Moerdijk en de Raad van Bestuur van het Havenschap Moerdijk zijn eveneens in juli akkoord gegaan met de wijziging van de governancestructuur van het Havenschap per 1 januari 2017. Zij hebben besloten de bedrijfsactiviteiten van het Havenschap uit te plaatsen naar een op te richten Havenbedrijf Moerdijk NV en de statuten van de gemeenschappelijke regeling te wijzigen. De verzelfstandiging van het Havenschap Moerdijk is daarmee een feit en zal per 1 januari 2017 daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Beide besluiten zijn van essentieel belang voor het realiseren van de ambities uit de Havenstrategie Moerdijk 2030. Een andere belangrijke randvoorwaarde voor verdere ontwikkeling is verbetering van de aansluiting op het spoornetwerk. Om dit ook onder de aandacht te brengen van Europa ontving het Havenschap, gezamenlijk met Zeeland Seaports, prof. Peter Balázs voor een werkbezoek op 9 september. Prof. Peter Balázs is EU-coördinator voor de goederencorridor North-Sea – Mediterranean. Vertegenwoordigers van diverse Moerdijkse bedrijven hebben samen met het Havenschap aandacht gevraagd voor de maatregelen die nodig zijn om meer spoorvervoer op een goede en veilige manier mogelijk te maken.

Dat spoor de aandacht heeft, blijkt ook uit de samenwerking met ProRail voor het beveiligen en verbetering van diverse overwegen. Op 13 juli werd deze samenwerking officieel bekrachtigd en dat was het startsein voor het uitrusten van vijf overwegen met half-automatische lichtinstallaties met (spoor)bomen.

Tot slot was het Havenschap Moerdijk in het derde kwartaal actief in de omgeving met diverse sponsoractiviteiten, waaronder de jaarlijks terugkerende Wielerronde van Zevenbergen en het Oldtimerfestival in Moerdijk. Naast het reguliere sponsorbeleid kent het Havenschap ook de Vitaliteitsregeling, die speciaal in het leven is geroepen om maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan de leefbaarheid van de omgeving te stimuleren. De Raad van Bestuur heeft in het derde kwartaal besloten de dotatie aan deze regeling per 1 januari 2017 te verruimen. Deze is verhoogd naar 5% van de winst vóór belasting met een

maximum van € 150.000 per jaar. Hiermee wil het Havenschap duidelijk maken dat ook in de nieuwe governancestructuur de betrokkenheid van de NV bij de omgeving en de balans tussen de drie P's geborgd blijft.

De hierboven genoemde ontwikkelingen zijn slechts een kleine greep uit de activiteiten van het Havenschap in het derde kwartaal. Op de volgende pagina's vindt u per programma een overzicht van de activiteiten.

Ferdinand van den Oever
Directeur Havenschap Moerdijk

Oktober 2016

Programma Ruimtelijke ontwikkeling, Milieu en Duurzaamheid

Ruimtelijke ontwikkeling

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap geeft de doorontwikkeling van het haven- en industrieterrein Moerdijk vorm vanuit een integrale gebiedsontwikkeling. Duurzame ruimtelijke en economische ontwikkeling vindt plaats met behoud van een goede milieukwaliteit. In het bestemmingsplan zijn de uitgangspunten geborgd als het gaat om onder andere clustervorming en geluid, alsmede specifieke aandacht voor externe veiligheid in het Industrial Park. Door het verkrijgen van experimenteerruimte vanuit de Crisis- en herstelwet kan innoverend met ruimtegebruik worden omgegaan. Dit wordt geregeld in een bestemmingsplan+. De aanwezige topclusters en de infrastructuur kunnen daardoor worden versterkt en uitgebouwd. Met het bestemmingsplan+ kan aan bedrijven vroegtijdig duidelijkheid worden gegeven over vestigingscondities. Ook bij veranderende wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid, hinder, geluid, Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)/Natura 2000 en de waterhuishouding biedt dit ruimtelijk instrument experimenteermogelijkheden.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Onder regie van provincie of gemeente opstellen van een bestemmingsplan

Het bestemmingsplan voor het haven- en industriegebied is reeds in procedure. De planning was om eind tweede kwartaal 2016 het nieuwe bestemmingsplan door de gemeenteraad van Moerdijk te laten vaststellen. Door een aantal noodzakelijke actualisaties (externe veiligheid en PAS-wetgeving) lijkt dat eind van het jaar pas te lukken. De bijzondere aspecten met betrekking tot milieu en natuur worden in aparte plannen uitgewerkt, zoals in een Beheerplan Beschermde Soorten en een Inpassingsplan Geluid.

2. Certificeringstraject BREEAM-NL Gebiedsontwikkeling voor het Logistiek Park Moerdijk (LPM) starten

Dit certificeringstraject zal niet plaatsvinden in 2016, omdat het project LPM vertraagd is als gevolg van de uitspraak door de Raad van State. Inmiddels is de procedure voor het Inpassingsplan LPM weer op koers en kan de BREEAM-certificering in 2017 alsnog opgepakt worden.

Milieu

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap plant nieuwe ontwikkelingen proactief en tijdig, in combinatie met een efficiënt verguningsverleningsproces. Dit helpt bij het versterken van de verdere economische ontwikkeling op het terrein.

Het Havenschap heeft een actueel inzicht in de milieuhygiënische belasting van de beheerde terreinen, door dit te monitoren. Dit inzicht is de basis om activiteiten waar mogelijk te verbeteren met als doel de ecologische footprint te verkleinen. Het Havenschap voldoet aan goed 'nabuurship' door feitelijke milieu-informatie transparant en tijdig met de omgeving te communiceren, en door milieuprestaties en eventuele verbeteringen inzichtelijk te maken.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Opstellen geluidzonebeheerplan

Er is besloten om voor het verdelen van geluidruimte gebruik te maken van de experimenteermogelijkheden die de Crisis- en herstelwet biedt. Daartoe stelt de provincie in overleg met het Havenschap en de gemeente een Inpassingsplan Geluid op. Het plan wordt op dit moment opgesteld door een werkgroep van betrokkenen. Omdat het een nieuw en uniek product is (hetgeen mogelijk wordt gemaakt door de experimentstatus in het kader van de Crisis- en herstelwet), kost het veel tijd om een goede en sluitende methodiek te bedenken. Mogelijk leidt dat ertoe dat een formele vaststellingsprocedure pas in 2017 kan plaatsvinden.

2. Opstellen Energieactieplan 2030

De Energievisie is in 2015 niet afgerond. Dit traject liep vervolgens door in 2016, met daarin een koerswijziging om het plan meer concreet te maken in de vorm van een Energieprogramma. De grote energiegebruikende bedrijven zouden daarbij concrete energiebesparende projecten opvoeren en de overige bedrijven zouden vooral een faciliterend programma aangeboden krijgen. Door een aantal noodzakelijke tussenstappen, met name gericht op commitment bij de grote bedrijven, is het opstellen van het plan vertraagd. Het zal naar verwachting niet eerder dan eind 2016 gereed zijn.

3. Hercertificering Port Environmental Review System van European Seaports Organisation

De hercertificeringsaanvraag is afgerond en er is reeds een informeel akkoord op de aanvraag. Verwacht wordt dat begin oktober de formele certificering volgt.

Duurzaamheid

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap verbindt bestaande en nieuwe bedrijven door ze te clusteren. Zo kunnen synergie- en efficiëntievoordelen worden behaald. Reststromen zoals stoom, warm water en CO₂ worden daarbij ingezet als vernieuwde grondstof. Zo worden duurzaamheidsinitiatieven van het bedrijfsleven zelf versterkt en ondersteund. Door ontwikkeling en exploitatie van innovatieve, 'slimme' opslagsystemen van zon- en windenergie wordt het huidige elektriciteitsnetwerk efficiënter en duurzamer. Onbalansen kunnen hiermee worden voorkomen. Al deze ontwikkelingen leveren een bijdrage aan het realiseren van een klimaatbestendig en energieneutraal haven- en industrieterrein.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Een bijdrage leveren aan het onderzoek naar de oprichting van een warmtebedrijf Moerdijk

Het plan voor het opstarten van de volgende uitwerkingsfase van Energyweb XL is door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Er wordt nu een concrete businesscase uitgewerkt, onderzoek gedaan en een voorstel geformuleerd voor een exploitatie-entiteit.

2. Realisatie van twee nieuwe 'duurzame verbindingen' tussen nieuwe en reeds gevestigde bedrijven

De uitwerking van een verbinding tussen Van de Reijt Meststoffen en Bewa Groep is niet tot stand gekomen, omdat partijen geen overeenstemming hebben bereikt. Met BMC wordt, vanuit duurzame verbindingen, gekeken naar mogelijkheden voor cofinanciering van de benodigde warmte-infrastructuur voor derden.

3. Start eerste pilot uitwerking Natuurmanagementplan 2030

De eerste pilot van de uitwerking van het Natuurmanagementplan is een beheerplan Beschermde Soorten. Dit plan is in een afrondende fase en zal naar verwachting eind november voor vaststelling gereed zijn. Maatregelen die voortkomen uit dit plan kunnen na besluitvorming worden gerealiseerd.

4. Onderzoek naar het versterken van de Sassenplaat als uitwijkmogelijkheid voor kustbroedvogels

Inmiddels is dit actiepunt verbreed naar een gezamenlijk onderzoek naar kustbroedvogels voor de havens van Antwerpen, Zeeland, Rotterdam en Moerdijk. Eind tweede kwartaal is daartoe een aanbesteding afgerond. Een deskundig bureau is gestart met het onderzoek en zal concrete voorstellen voor maatregelen opleveren in het vierde kwartaal. Afhankelijk van de resultaten wordt bepaald of en in hoeverre maatregelen op de Sassenplaat noodzakelijk zijn.

Wat heeft het al gekost en wat betekent dat voor 2016

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Vershil t/m 3e kw 2016
<i>Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid</i>			
Opbrengsten	64	58	6
Kosten	-150	-191	41
<i>Totaal Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid</i>	-86	-133	46

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Opbrengsten

Deze opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal circa € 6.000 hoger dan begroot, door:

€ 6.000 Meer opbrengsten t/m het 3e kwartaal, door hogere bijdragen Samenwerking Duurzame Verbindingen (DVM) en de bijdragen aan het milieumonitoringsrapport 2015.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Ruimtelijke ontwikkeling, Milieu en Duurzaamheid op jaarbasis € 7.000 hoger zijn door hogere bijdragen voor Duurzame Verbindingen (DVM) en hogere bijdragen aan het milieumonitoringsrapport 2015 dan begroot.

Kosten

Deze kosten zijn tot en met het 3e kwartaal circa € 41.000 lager dan begroot, door:

€ 41.000 Minder kosten t/m het 3e kwartaal, met name minder advieskosten dan begroot.

Verwacht wordt dat de uitgaven Ruimtelijke ontwikkeling, Milieu en Duurzaamheid op jaarbasis gelijk zijn aan de begroting.

Programma Infrastructuur en Beheer

Infrastructuur

Wat willen wij bereiken

De arealen van het haven- en industrieterrein, en daarmee de vervoersmodaliteiten weg, water, spoor en (buis)leiding, zijn en blijven geschikt voor marktontwikkelingen en –vragen, veranderde wet- en regelgeving en verandering in samenwerkingen. Dit wordt bereikt door een integrale benadering en op een maatschappelijk verantwoorde wijze. De integrale beleving van het terrein door de klant is hiermee doelmatig, koersvast en toekomstgericht.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. LPM geschikt maken voor uitgifte

Het opstellen van een contract dat kan worden aanbesteed om uiteindelijk LPM geschikt te maken voor uitgifte was uitgesteld, omdat dit verbonden is aan het onherroepelijk worden van het Provinciaal Inpassingsplan (PIP). In het derde kwartaal heeft de provincie het PIP hernieuwd vastgesteld. Daarop is het Havenschap gestart met het opstellen van het contract om LPM gefaseerd bouwrijp te kunnen maken. Tevens is een herstart gemaakt van diverse voorbereidende onderzoeken naar niet gesprongen explosieven, waterhuishouding en tijdelijke depotvorming.

2. Uitvoeren van een planstudie spoor

In het derde kwartaal is het plan van aanpak voor de planstudie voorgelegd en akkoord bevonden door het dagelijks bestuur. Dit plan wordt nu voorgelegd aan de provincie Noord-Brabant, die hoogstwaarschijnlijk voor 50% bijdraagt in de kosten van de onderzoeksfase in de vorm van subsidie. Vooruitlopend op de besluitvorming over de toekenning van subsidie is met goedkeuring van betrokken partijen gestart met de uitvoering. Verwachting is dat dit eind 2016 met mogelijke uitloop naar begin 2017 gereed is.

3. Uitvoeren van de kortetermijnmaatregelen die voortkomen uit een verkeersveiligheidsaudit wegen

De voorbereidende werkzaamheden hiervoor zijn gestart. In het project renovatie Middenweg/Orionweg voert het Havenschap een aantal van deze maatregelen uit. Dit project is op dit moment in uitvoering en is naar verwachting eind 2016 gereed.

4. Uitvoeren van de kortetermijn maatregelen die voortkomen uit een verkeersveiligheidsaudit spoorwegovergangen

De voorbereidende werkzaamheden hiervoor zijn gestart. Deze bestonden in het tweede kwartaal uit het opstellen van een kostenraming van de in de audit genoemde objectieve verbetermaatregelen. Daarnaast zijn de uitkomsten van de audit besproken met verladers en politie in het kader van subjectieve veiligheid. De verbetermaatregelen zouden in het derde kwartaal worden aanbesteed en kort daarna worden uitgevoerd. In het derde kwartaal is bij de finale afstemming opnieuw de vraag gesteld onder wiens opdrachtgeverschap dit uitgevoerd zou moeten worden. De verwachting is nog steeds dat dit in het vierde kwartaal uitgevoerd kan worden.

Beheer nat

Wat willen wij bereiken

De beheerde kapitaalgoederen haven, kades en pieren zijn goed bereikbaar en beschikbaar voor de zee- en binnenvaartschepen die Moerdijk kunnen bereiken. Duurzaamheid, life cycle costing benadering, proactief onderhoudsmanagement en systeemgerichte contractbeheersing (SCB) zijn hierbij het uitgangspunt.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. De haven wordt gefaseerd op contractuele diepte gebracht

In 2015 zijn de diverse insteekhavens op diepte gebracht, met uitzondering van de Roode Vaart.

Dit baggerwerk is eind 2015 in aanbesteding gebracht en recent opgeleverd.

Het laatste deel van het Hollandsch Diep rondom Shell Moerdijk zal in overleg met hen in aanbesteding, gunning en uitvoering worden gebracht. In verband met de drukke bezetting van de steigers van Shell zal dit naar verwachting pas eind 2016, dan wel in 2017 uitgevoerd kunnen worden.

2. Herijken van de (financiële) voorzieningen voor de natte infrastructuur en baggeren

De voorbereidingen zijn gestart om eind 2016 te kunnen beschikken over nieuwe beheerplannen.

Beheer droog

Wat willen wij bereiken

De door het Havenschap beheerde kapitaalgoederen wegen (inclusief wegmeubilair), riool (inclusief gemalen), groen, kunstwerken en openbare verlichting zijn goed bereikbaar en beschikbaar. Duurzaamheid, life cycle costing benadering, proactief onderhoudsmanagement en systeemgerichte contractbeheersing (SCB) zijn hierbij het uitgangspunt. Op die manier dragen deze kapitaalgoederen bij aan de realisatie van de ambities en ontwikkelingen van het haven- en industrieterrein.

Het Havenschap kan te allen tijde de staat van haar complete areaal aantonen. Op functionele eisen kan het Havenschap op afstand sturing geven aan het beheer. Daarmee blijft het areaal fungeren als visitekaartje voor ons en het bedrijfsleven. De duurzaamheidsambities van het Havenschap worden ook in dit programma gerealiseerd. Zo zorgt het Havenschap ervoor dat bedrijven en werknemers het werken op en bezoeken van het haven- en industrieterrein als aangenaam en prettig ervaren.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Opstellen en vaststellen van een roadmap riolering en watersysteem

De concept roadmap riolering is gereed. Dit plan is een inhoudelijke vertaling van de rioleringszorg in beheeractiviteiten. Voor het juridische deel van de roadmap wordt de nieuwe governancestructuur als uitgangspunt gehanteerd. Hierop is in samenspraak met de gemeente en waterschap Brabantse Delta de roadmap aangevuld.

In het vierde kwartaal wordt dit ter besluitvorming voorgelegd binnen het Havenschap alsmede de gemeenteraad van Moerdijk.

2. Ombouwen van de eerste gemalen

In 2015 is onderzocht welke van de negen gemalen ombouw en/of renovatie behoeven. Hieruit is gebleken dat gemaal G de hoogste prioriteit heeft voor grootschalige renovatie. In het tweede kwartaal heeft de aanbesteding hiervoor plaatsgevonden. De opdracht is inmiddels gegund en uitvoering vindt naar verwachting eind 2016 plaats.

3. Herijken van de (financiële) voorzieningen voor droge infrastructuur en riolering

De voorbereidingen zijn gestart om eind 2016 te kunnen beschikken over nieuwe beheerplannen.

4. Uitvoering van visie op openbare verlichting en het project vervanging verlichting door duurzaam LED

In de Wegenstructuurvisie 2030 is een planning opgenomen voor het vervangen van de openbare verlichting door duurzaam LED. In het tweede kwartaal is een risicoanalyse uitgevoerd en vastgesteld wat de optimale fasering van de uitvoering is. In het project Renovatie Middenweg/Orionweg zal de eerste fase van de overgang naar LED plaatsvinden. De aanbesteding hiervan is in het derde kwartaal gestart en uitvoering is aansluitend aan de renovatie van de Middenweg ingepland.

5. Invulling geven aan de in 2015 vastgestelde visie op wachtvoorzieningen voor vrachtverkeer

Op het haven- en industrieterrein van Moerdijk is sprake van een groeiend aantal klachten over het parkeergedrag van vrachtautochauffeurs. In 2015 is ingestemd met het *Beleidsplan Vrachtautoparkeren – Hoofdlijnen*. Hierin zijn stappen opgenomen die het Havenschap wil zetten om - gezamenlijk met alle betrokken stakeholders - de problematiek van het vrachtautoparkeren op korte en lange termijn op te lossen.

De parkeertafel, een overleg met alle betrokkenen, is begin 2016 voor het eerst bijeengekomen en heeft daarna de gevoeligheden rondom de problematiek geïnventariseerd in gesprekken met betrokkenen. Daarbij hebben zich commerciële partijen gemeld die willen meewerken aan het realiseren van de oplossing. De kern van de aanpak bestaat uit het organiseren van een fysieke oplossing én een adequate regulering en handhaving.

In samenspraak met de parkeertafel is op de Middenweg een pilot gestart. Aanleiding hiervoor is een onveilige situatie met geparkeerde vrachtwagens en verouderde infrastructuur en de mogelijkheid om handhaving van een blauwe zone uit te testen. Langer parkeren, stallen en overnachten is in dit gebied niet meer toegestaan. De parkeertafel ziet de Middenweg als pilot en doet daarmee ervaring op met alle aspecten (inclusief handhaving) die komen kijken bij het realiseren van een oplossing.

De resultaten van de inventarisatie van parkeerlocaties worden besproken tijdens een tweede bijeenkomst in het najaar van 2016.

Wat heeft het al gekost en wat betekent dat voor 2016

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Vershil t/m 3e kw 2016
<i>Programma Infrastructuur en Beheer</i>			
Opbrengsten nat	210	164	46
Opbrengsten droog	1.738	1.723	15
Kosten nat	-801	-989	189
Kosten droog	-2.513	-3.190	677
<i>Totaal Programma Infrastructuur en Beheer</i>	-1.366	-2.292	926

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Opbrengsten beheer nat

Deze opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal circa € 46.000 hoger dan begroot.

€ 46.000 Meer opbrengsten vergunningen t/m het 3^e kwartaal door verwerkte correcties over 2015 en 2016.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Infrastructuur en Beheer nat op jaarbasis € 54.000 hoger zijn dan begroot. Met name door meer opbrengsten uit vergunningen.

Opbrengsten beheer droog

Deze opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal circa € 15.000 hoger dan begroot door:

- € 58.000- Minder spooropbrengsten t/m het 3e kwartaal door terugname van een terrein.
- € 42.000 Meer aan bijdragen riolering t/m het 3e kwartaal door hogere aanslagen 2016 en correcties van voorgaande jaren.
- € 16.000 Meer opbrengsten uit vergunningen t/m het 3e kwartaal door verwerkte correcties over 2015 en 2016.
- € 15.000 Meer overige opbrengsten t/m 3e kwartaal, onder ander garantievergoeding voor herstel D'Entree en administratiekosten voor vergunningen.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Infrastructuur en Beheer droog op jaarbasis € 46.000 hoger zijn dan begroot. Met name zijn er minder spooropbrengsten, minder opbrengsten uit vergunningen, maar meer uit bijdragen voor riolering.

Kosten beheer nat

Deze kosten zijn tot en met het 3e kwartaal circa € 189.000 lager dan begroot, door:

- € 107.000 Minder kosten uitvoering en beheer nat, deze kosten lopen achter op de jaarplanning.
- € 31.000- Meer advieskosten dan begroot, deze kosten lopen voor op de jaarplanning.
- € 17.000- Meer onroerend zaak belasting, omdat deze al voor het heel jaar in rekening gebracht zijn.
- € 130.000 Minder afschrijvingskosten door terugname van een kade.

Verwacht wordt dat de kosten Beheer nat op jaarbasis circa € 9.000 lager zijn dan begroot. Met name minder afschrijvingskosten door terugname van een kade. Daarentegen meer onderhoudskosten aan een terrein, meer advieskosten en meer kosten uitvoering en beheer nat door extra onderhoud aan fenders.

Kosten beheer droog

Deze kosten zijn tot en met het 3e kwartaal € 677.000 lager dan begroot, door:

- € 788.000 Minder kosten uitvoering en beheer, doordat de facturering achterloopt. Daarnaast vindt er een inhouding op de maandfacturering plaats.
- € 113.000 Nog geen kosten gemaakt voor LED-verlichting in het 3e kwartaal 2016.
- € 18.000 Minder algemene advieskosten doordat de facturering en opdrachtverlening achterloopt.
- € 229.000- Meer onroerend zaak belasting dan begroot omdat de commissie BBV bepaald heeft dat deze vanaf 2016 niet meer toegerekend mogen worden aan de grondexploitaties.

Verwacht wordt dat op jaarbasis de kosten circa € 665.000 hoger zullen zijn dan begroot. Dit omdat een woning aan de Roode Vaart e.o. aangekocht is. Ook zullen er kosten gemaakt worden voor aanpassingen aan wachtvoorzieningen, voor het verbeteren van de spoorveiligheid en voor een planstudie spoor. Deze kosten komen ten laste van de reserve ontwikkelingen. De kosten onroerend zaakbelasting komen ten laste van de exploitatie in tegenstelling tot wat in de begroting is opgenomen. De reden hiervan is een

gewijzigde richtlijn voor het mogen toerekenen van kosten aan grondexploitaties. Dit is bepaald door de commissie BBV.

Programma Commerciële Exploitatie

Exploitatie droog

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap wil een concurrerende positie innemen als meest inlands gelegen zeehaven van Nederland. Om deze positie te bereiken, werkt het Havenschap aan concurrerende uitgifteprijsen van gronden en zorgt het voor een goede weg-, water-, buisleiding- en spoorinfrastructuur. Dit zijn belangrijke randvoorwaarden voor een goed vestigingsklimaat.

Het Havenschap richt zich op een jaarlijkse gronduitgifte van ten minste 10 hectare, het vullen van ongebruikte kavels in bezit van derden en het invullen van bestaande bouw. Daarbij kiest het Havenschap specifiek voor het versterken en uitbouwen van bedrijven uit de topclusters chemie en biobased economy, maintenance (Industrial Park) en logistieke activiteiten zowel in het bestaand havengebied als op het Logistiek Park Moerdijk (LPM). Vanuit de clustergedachte streven we naar het juiste bedrijf op de juiste plaats. Daarbij wordt ook naar zuinig ruimtegebruik en optimale synergie tussen bedrijven onderling gekeken om sterke clusters van bedrijven te bouwen.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Uitbreiding logistieke activiteiten

Met Conline is overeenstemming bereikt over de overname van het erfpachtcontract van 4 hectare terrein aan de Middenweg. Van der Helm Hudig Moerdijk zal daar ca 20.000m² logistiek vastgoed realiseren en daarmee haar positie op Moerdijk verdubbelen.

David Hart Groep heeft voor haar nieuwbouw aan de Tradeboulevard twee klanten aangetrokken, Base Logistics en Maclean. Daarmee zijn ook deze hallen volledig verhuurd. De totale hoeveelheid leegstaand vastgoed m² op Moerdijk is teruggebracht naar minder dan 25.000 m² (ca 2%).

KS Steel Solutions heeft het eigendom van het perceel Oostelijke Randweg 30 verkregen. In het aangekochte pand zal een nieuwe productie-eenheid opgebouwd worden voor de productie van stalen bodems voor plantenbakken. Om de bouwperiode te overbruggen heeft KS Steel Solutions tijdelijk twee hallen aan de Oostelijke Randweg 48 (voormalig Tetrapak) gehuurd.

Voor de locatie Oostelijke Randweg 48 zijn meerdere geïnteresseerden. Bekeken wordt welke business case de meeste toegevoegde waarde heeft.

2. Versterken chemisch cluster

Afstemming over de financiële en administratieve organisatie van het pyrolysecluster ten behoeve van de subsidieaanvraag aan OP Zuid heeft meer tijd gekost dan verwacht. De definitieve beschikking wordt nu begin november verwacht. De kick-off is gepland voor de maand november.

De bouwactiviteiten aan de Westelijke Insteekhaven voor KLK Dr. W. Kolb lopen op schema. Ook zijn de eerste contractonderhandelingen gestart waarmee de logistiek voor de vier Europese vestigingen van KLK Dr. W. Kolb verder geïntegreerd kan worden om zo de beoogde schaalvoordelen te behalen.

Solvay Solutions heeft haar interne logistiek in het derde kwartaal geoptimaliseerd door een scheiding van vracht- en personenverkeer op de locatie aan te brengen. Op locatie wordt hard gewerkt aan verdere procesoptimalisatie.

3. Vergroten van de synergie van het chemisch complex binnen Vlaams-Nederlandse Delta

Samen met BMC zijn aan twee partijen aanbiedingen gedaan voor co-siting op de beschikbare 3 hectare van BMC met gebruik van restwarmte. Ondanks dat deze partijen gekozen hebben voor locaties elders wordt vanuit duurzame verbindingen, gekeken naar mogelijkheden voor cofinanciering van de benodigde warmte-infrastructuur voor derden.

Met de clustercommissaris Jaap Hoogcarspel zijn afspraken gemaakt over het uitdiepen van kansen voor duurzame verbindingen en het pyrolysecluster.

4. Acquisitiekracht en innovativiteit versterken

Samen met de BOM en NDL zijn de value propositions voor agrofood en biobased economy uitgewerkt. Ook is een bijdrage geleverd aan het jaarlijkse biobased event van de Biobased Delta.

Met TNO is voor het innovatieprogramma "Haven van de Toekomst" een aanvraag ingediend voor een bijdrage onder de regeling "Kennisoeverdracht MKB met Rijksbijdrage SMO in de optie Branche Innovatie Agenda". Het doel van het project is om inzichtelijk te krijgen welke ontwikkelingen benodigd zijn om te voorzien in de innovatie- en groei behoeften van de bedrijven en het Havenschap in de haven van Moerdijk, zowel voor de huidige als toekomstige situatie. De focus ligt op de logistieke keten (verladers, eindgebruikers, vervoerders, planners, distributeurs) in de haven van Moerdijk.

Exploitatie nat

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap neemt een concurrerende positie in als meest inlands gelegen zeehaven van Nederland. Om deze positie te realiseren, werkt het Havenschap aan optimale dienstverlening door stuwadoors, slimme logistieke oplossingen, concurrerende prijzen en optimale ondersteunende diensten als ICT- en douanefaciliteiten te bieden. Deze faciliteiten maken het onderscheid op grond waarvan partijen voor de haven van Moerdijk kiezen.

Het Havenschap richt zich op het vergroten van de overslag door het vervullen van de extended-gate-functie voor de mainports Rotterdam en Antwerpen. Daarnaast wil het Havenschap zijn marktaandeel in short-seashipping op Verenigd Koninkrijk en Baltische Staten verviervoudigen. Dat geldt tevens voor het aandeel spoorgoederenvervoer. De duurzaamheidspropositie richt zich op de combinatie van waarden toevoegende logistiek en waardecreërende procesindustrie.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Extended-gatefunctie uitbouwen

Ondanks de behaalde successen in het aantrekken van nieuwe verladers cq het uitbreiden van m2 opslagruimte, het aanbieden van depotfaciliteiten en het promoten en ondersteunen van spoorinitiatieven, is het aandeel extended-gatecontainers (nog) niet toegenomen. Problemen met de barge-afhandeling bij de terminals in Rotterdam en de scherpe concurrentie met de truck zijn hier mede oorzaak van. Door Multimodaal Coördinatie- en Adviescentrum zijn de problematieken en mogelijke oplossingen voor de Brabantse bargeterminals onderzocht.

2. Shortsea en spoorverbindingen uitbouwen

Het is niet gelukt voldoende volume aan te trekken voor de treinshuttle met Duisburg. De pilot is afgerond en de verbinding tot nader order gestaakt. Tevens komt uit het onderzoek naar de treinverbinding met Veendam/Bremen te weinig volume om een verbinding op te starten. Het treinpad voor de verbinding met Spanje is wel aangevraagd. Wel lijkt het haalbaar om nog in 2016 een nieuwe shortsearederij aan Moerdijk te binden. Deze nieuwe rederij zal op Noordwegen (Oslo) gaan varen.

3. Regionale samenwerking gericht op versterken (inter)nationaal logistiek cluster

Vanuit de spoortafel is op initiatief van Rewin een projectvoorstel uitgewerkt voor het gezamenlijk aantrekken van een ketenregisseur Spoor. De aanvraag is door het Havenschap Moerdijk en de gemeenten Oosterhout en Roosendaal onder de projecttitel MORE ingediend voor de subsidieregeling Economie en Innovatie Noord-Brabant. De ketenregisseur richt zich op het slimmer organiseren van goederenvolumes die per spoor vervoerd (kunnen) worden. Besluitvorming door de provincie wordt in het vierde kwartaal 2016 verwacht. De deelnemende bedrijven hebben uitgesproken dat ook in geval de subsidie niet wordt toegekend een ketenregisseur aan de slag dient te gaan. De financiering zal dan op een andere wijze geregeld moeten worden.

4. Bulkpositie verder uitbouwen.

De (her)bouw van de steiger in de insteekhaven Roode Vaart bij Overslagbedrijf Moerdijk is afgerond. Hiermee ontstaan meer mogelijkheden om boord-boord overslag te laten plaatsvinden en kunnen zeeschepen beter gefaciliteerd worden.

Zeehavenbedrijf Dordrecht (ZHD) heeft de locatie van Jiffy aan de Graanweg aangekocht. Hierdoor krijgt buurbedrijf Orcem, waarvoor ZHD de bulkoverslag verzorgt, de benodigde extra overslagruimte.

Van de Reijt Meststoffen heeft onder de naam Bulk Terminal Moerdijk (BTM) een goede start gemaakt. Afgelopen half jaar is ca 50.000 ton overslag gerealiseerd.

Katoen Natie Nederland B.V. heeft de bedrijfsactiviteiten van Talke Nederland B.V. overgenomen. Ook is dit bedrijf eigenaar van de locatie waarop Indaver/Groenrecycling Moerdijk B.V. aan de Middenweg is gevestigd. Met Katoen Natie Nederland B.V. wordt bekeken welke aanvullende activiteiten Katoen Natie op Moerdijk zou kunnen uitoefenen om zo het aandeel bulkoverslag in Moerdijk verder te laten groeien.

Wat heeft het al gekost en wat betekent dat voor 2016

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Vershil t/m 3e kw 2016
Programma Commerciële Exploitatie			
Opbrengsten nat	5.958	6.110	-152
Opbrengsten droog	5.094	5.122	-28
Kosten droog	-102	-97	-6
Totaal Programma Commerciële Exploitatie	10.950	11.135	-185

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Opbrengsten nat

Deze opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal € 152.000 lager dan begroot, door:

- € 133.000- Minder opbrengsten zeehavengeld dan begroot. Met name door tegenvallende overslag van Shell. De groei in short sea leidt niet direct tot meer opbrengsten door het verlenen van generieke kortingen in verband met de opstart van nieuwe shortsea-containerlijnen (shorts-seastrategie).

- € 22.000 Hoewel er minder overslag binnenvaartcontainers is, is meer bulkvolume overgeslagen en dat levert per saldo een meeropbrengst binnenvaartgeld op.
- € 32.000- Minder opbrengsten erfpacht door een nog niet in erfpacht uitgegeven steiger waarmee in de begroting wel rekening is gehouden.
- € 32.000- Minder opbrengsten kadegeld door terugkoop van het Tetrapak-terrein waarvoor wel opbrengsten waren begroot.
- € 22.000 Meer huuropbrengsten door uitgifte in tijdelijke huur van een terrein vanaf 2015.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Commerciële Exploitatie nat op jaarbasis € 257.000 lager uit zullen vallen dan begroot. De totale opbrengsten zeehaven- en binnenvaartgeld vallen lager uit dan begroot. De opbrengsten kadegelden vallen tegen en het later uitgeven van een steiger in erfpacht zorgt voor minder erfpachtopbrengsten.

Opbrengsten droog

De opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal € 28.000 lager dan begroot, door:

- € 98.000- Minder opbrengsten erfpacht t/m het 3e kwartaal o.a. omdat de inkomsten op een erfpachtcontract voor 2016 zijn weggevallen.
- € 70.000 Meer opbrengsten huur t/m het 3^e kwartaal onder ander door uitgifte van terreinen in tijdelijke huur wat niet begroot was.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Commerciële Exploitatie droog op jaarbasis € 48.000 lager zullen zijn dan begroot o.a. door minder opbrengsten erfpacht dan begroot. Daarentegen zijn de opbrengsten uitgifte van terreinen in tijdelijke huur meer dan begroot.

Kosten droog

Deze kosten zijn circa € 6.000 hoger tot en met het 3e kwartaal dan begroot, door:

- € 83.000 Minder commerciële advies- en onderzoekskosten omdat de afrekeningen hiervoor nog niet ontvangen zijn.
- € 67.000- Meer onroerend zaak belasting dan begroot.
- € 15.000- Meer afschrijvingskosten door uitgifte in tijdelijk verhuur van gebouwen op voormalig Tetrapak-terrein.

Verwacht wordt dat de kosten Commerciële Exploitatie droog op jaarbasis € 109.000 hoger zullen uitvallen dan begroot. Met name door meer kosten onroerend zaakbelasting dan in de begroting is opgenomen.

Programma Veiligheid & Havenmeester

Veiligheid

Wat willen wij bereiken

Het haven- en industriecomplex van Moerdijk is en blijft excellent in totale veiligheid. Dit vraagt een state-of-the-art beveiligingsapparaat en dit uit zich doordat ons complex tot een van de best beveiligde haven- en industriecomplexen binnen de Vlaams-Nederlandse Delta behoort. Om dit te bewerkstelligen hebben het Havenschap én het bedrijfsleven elkaar nodig. Daarom worden alle beveiligingsopgaven in gezamenlijkheid binnen de Stichting Beveiliging Industrierrein Moerdijk (SBIM) opgepakt. Wij beschikken over een voor haar taak optimaal uitgerust politiehandhavingsteam, dat zich specifiek richt op de havens van Moerdijk en Zeeland.

Voortdurende excellentie in totale veiligheid vraagt daarnaast een professionele brandweerkazerne die 24/7 is bemenst, die sterk is geoefend en die is uitgerust met alle middelen die nodig zijn om de brandweezorg van ons terrein (waaronder het chemisch complex) te kunnen waarborgen. De speciaal voor dat doel opgerichte Stichting Brandweezorg Moerdijk (waarin overheden, bedrijfsleven en Havenschap samenwerken) zorgt op financieel uitgebalanceerde wijze dat voor alle bedrijven, ook de zogenaamde BRZO-bedrijven, de brandweezorg is geoptimaliseerd.

Tot slot bestaat totale veiligheid uit de zorg voor gezondheid van alle medewerkers op het haven- en industrieterrein. Daarom is adequate gezondheidszorg aanwezig in het Port Health Center Moerdijk, dat op het terrein gevestigd is. Voorts beschikt het Havenschap samen met de gemeente Moerdijk en de Veiligheidsregio over een uniek alarmeringssysteem, waardoor alle bedrijven die op ons haven- en industrieterrein aanwezig zijn, snel hun calamiteitenplannen ten uitvoer kunnen brengen. Indien nodig vindt evacuatie plaats op basis van een degelijk evacuatieplan.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Vergroten van het veiligheidsbewustzijn bij bedrijven

Met de gemeente Moerdijk is afgesproken gezamenlijk per deelgebied het plan "Schuilen of vluchten" voor eind 2016 te introduceren. Dit is een handreiking om de veiligheid en zelfredzaamheid bij bedrijven te vergroten. Tegelijkertijd zal het anonieme meldpunt van criminaliteit worden geactiveerd. De oefeningen bij bedrijven door de brandweerpost Moerdijk-haven gaat ondanks de cao-perikelen bij de brandweer gewoon door.

2. Besluit nemen over het borgen van voorzieningen in Port Health Centre

De cijfers over 2015 zijn in het tweede kwartaal ontvangen. Port Health Center (PHC) heeft een concept begroting 2017 aangeleverd. Deze laat nog steeds een aanzienlijk tekort zien. Stakeholders rond het PHC, zoals gemeente, Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant en BIM, zijn gevraagd om een bijdrage te leveren in het jaarlijkse exploitatietekort van ca. € 70.000. In het vierde kwartaal wordt een voorstel gedaan hoe de voorzieningen van het Port Health Centre te kunnen borgen.

3. Inrichten van de beveiliging van Logistiek Park Moerdijk (LPM)

Nadat het Provinciaal Inpassingsplan onherroepelijk is, zal gestart worden met een planing voor de fasering en uitvoering van beveiligingsactiviteiten. Hieraan zal een nog definitief te maken visie op veiligheid/beveiliging ten grondslag liggen.

4. Beoordelen van de kwaliteit van onderhoud aan de beveiligingsapparatuur

De opdrachtnemer heeft bij een audit in 2015 onvoldoende aangetoond te voldoen aan de overeenkomst tot instandhouding van het beveiligingssysteem, met name op het gebied van registratie en verantwoording. Hierop is met opdrachtgever in gesprek getreden om de dienstverlening te verbeteren. Naar verwachting wordt in het vierde kwartaal tot overeenstemming gekomen over de laatste twee geconstateerde afwijkingen. Op basis van deze uitkomst zal bekeken worden of verdere verlenging van het contract met 4 x 1 jaar (contractueel) tot de mogelijkheden behoort.

5. Aanbesteden van de beveiliging

Het contract voor de collectieve beveiliging van het haven- en industrieterrein eindigt per 31 oktober 2016. Omdat de visie op veiligheid en beveiliging, die het uitgangspunt zou zijn voor de aanstaande aanbesteding, nog niet gereed is, is besloten om de collectieve beveiliging van het haven- en industrieterrein aan te besteden voor één jaar met een optie voor verlenging van een half jaar. Na de aanbesteding op EMVI voorwaarden wordt onder gewijzigde voorwaarden een nieuwe overeenkomst gesloten met de huidige beveiliging per 1 november 2016.

Havenmeester

Wat willen wij bereiken

De haven van Moerdijk is een vlotte en veilige haven voor alle gebruikers. Daarom is de interne en externe informatievoorziening op orde en wordt voldaan aan nationale en internationale wet- en regelgeving. Dit bereiken wij onder meer door te kiezen voor nieuwe technologische mogelijkheden in computersystemen en slimme koppelingen van port community-systemen met ons eigen havenmanagementsysteem. Systematisch, steekproefsgewijs uitgevoerde controles van onze computersystemen dragen daarnaast bij aan de robuustheid van die koppelingen.

Bij calamiteiten heeft het Havenschap direct relevante informatie beschikbaar, bijvoorbeeld over de gevaarlijke lading aan boord van (zee)schepen. Met andere overheden zorgen wij voor een veilige vaarweg naar en van Moerdijk waarbij alle verkeersdeelnemers begeleid kunnen worden.

Voor wachtende (binnenvaart)schepen zijn voldoende wachtligplaatsen beschikbaar. Deze ligplaatsen zijn uitgerust met mogelijkheden die in een moderne, veilige en duurzame haven thuishoren. Denk hierbij aan autoafzetplaatsen, walstroomvoorzieningen en draadloos internet. Om duurzaamheid in de haven blijvend te stimuleren krijgen aantoonbaar schone schepen een korting op het havengeld en stimuleert het Havenschap het gebruik van LNG als brandstof.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Onderzoek naar het bunkeren van LNG als brandstof via een vaste installatie

Met de zeehavens van Groningen, Zeeland en Rotterdam, leverancier van LNG Shell, de transporteur en Stolthaven is onderzocht of er mogelijkheden zijn voor een vaste LNG bunkerinstallatie. Deze bestaat nog nergens in West-Europa en tot op heden worden alle schepen gebunkerd via tankauto's of barge. Dit gebeurt momenteel ook in Moerdijk met ontheffing van de havenmeester onder een gedoogbeleid van de provincie.

Op korte termijn wordt niet voorzien dat de investering voor een vaste installatie zal worden gedaan, omdat de terugverdiendtijd door de huidige brandstofprijzen erg lang is. Daarnaast vaart nog maar een relatief klein aantal schepen op LNG.

In 2017 zal naar verwachting de eerste LNG-bunkerbarge in gebruik genomen worden, binnen de regio Rotterdam-Rijnmond. Mogelijk kan deze een deel van het bunkeren van vrachtauto's in Moerdijk overnemen. Deze bunkerbarge kan laden in Zeebrugge of de Gate terminal Rotterdam-Maasvlakte. Een misverstand is dat op de Gate terminal LNG gebunkerd kan worden.

Om LNG bunkeren in de zeehaven Moerdijk te kunnen blijven garanderen, zal voor de kade aan de Middenweg 49 (havennummer 344) een vergunning aangevraagd worden voor bunkeren van tankauto naar schip. Met eventuele toekomstige gebruikers van deze locatie worden hierover afspraken gemaakt.

2. Organiseren veiligheidsoefening

Deze oefening heeft in april plaatsgevonden. In oktober vinden er nog een drietal tabletop-oefeningen plaats door de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant voor de Officiers van Dienst, die in Moerdijk opereren, met terminals en scheepsincidenten.

In november staat nog een grote oefening gepland met de Veiligheidsregio op het Hollandsch Diep.

Wat heeft het al gekost en wat betekent dat voor 2016

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Vershil t/m 3e kw 2016
<i>Programma Veiligheid & Havenmeester</i>			
Opbrengsten	376	373	3
Kosten	-1.160	-1.137	-23
<i>Totaal Programma Veiligheid & Havenmeester</i>	-784	-764	-20

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Opbrengsten

Deze opbrengsten zijn tot en met het 3e kwartaal € 3.000 hoger dan begroot.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Veiligheid en Havenmeester op jaarbasis € 4.000 lager zullen uitvallen dan begroot door minder huuropbrengsten van het HMCC.

Kosten

Deze kosten zijn tot en met het 3e kwartaal € 23.000 hoger dan begroot, door:

- € **141.000-** Meer kosten brandweezorg, wat veroorzaakt is door een te lage budgettering en een aanvullende bijdrage over het jaar 2015 ter compensatie van het verlies van de SBIM.
- € 23.000 Minder kosten veiligheidszorg, omdat er in het jaar 2016 nog geen bijdrage veiligheidszorg in rekening is gebracht.
- € 60.000 Minder afschrijvingskosten, omdat de voorgenomen investeringen in beveiligingsapparatuur later in het jaar zullen plaatsvinden.
- € 35.000 Minder advies- en onderhoudskosten.

Verwacht wordt dat de uitgaven op jaarbasis circa € 13.000 hoger uitvallen dan begroot. Met name door meer kosten brandweezorg door een te lage budgettering en compensatie van het verlies SBM over 2015. Daarentegen worden minder afschrijvingskosten verwacht, omdat de voorgenomen investeringen in beveiligingsapparatuur later zullen plaatsvinden.

Programma Bedrijfsvoering

Bestuur en Public Affairs

Wat willen wij bereiken

De haven van Moerdijk heeft een stevige positie binnen de Vlaams-Nederlandse Delta door blijvend in te zetten op de unieke en complementaire activiteiten in Moerdijk. Deze versterking binnen het Vlaams-Nederlandse netwerk vraagt niet alleen om een intensieve inzet vanuit het Havenschap, haar directe partners in de regio en het Rijk, maar vindt onder meer ook plaats door aansluiting bij de Branche Organisatie Zeehavens om de Nederlands havennetwerken nauwer te verbinden met het netwerk van wetenschappelijke instituten.

Het Havenschap positioneert zich als constructieve samenwerkingspartner in de regio. Een gestructureerde organisatie, waarin bewoners, bedrijven en overheden met elkaar overleg plegen en informatie uitwisselen. Bewoners worden in staat gesteld mee te denken en te handelen op het gebied van vorm en inhoud van uitvoering. Een heldere rolverdeling, transparante communicatie en “afpraak is afspraak” vormen het kenmerk van deze organisatie.

Als publiek orgaan staan wij voor transparantie in besluitvorming en het openbaar maken van besluiten en cijfermatige informatie.

We zorgen dat het bestuur, bestaande uit achtereenvolgens het Dagelijks Bestuur en de Raad van Bestuur, op basis van gedegen stukken geïnformeerd wordt en/of besluiten kan nemen.

De behoefte aan verdere professionalisering en het vergroten van de slagkracht leidt tot een logische keuze voor een door overheden geleide NV, een slagvaardig bedrijf met een krachtige sturing vanuit de aandeelhouders, een mandaat voor de directie en professioneel toezicht door een raad van commissarissen.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Versterken van onze positie binnen de Vlaams-Nederlandse Delta

Op 1 september 2016 heeft het ministerie van Infrastructuur en Milieu specifiek over het goederenknoppunt Moerdijk een bijeenkomst belegd in het kader van het MIRT-onderzoek naar de Goederencorridor Zuid (van Rotterdam via Noord-Brabant naar Venlo). Op 8 en 9 september was prof. P. Balázs, Europees coördinator van de North-Sea-Mediterranean Corridor op werkbezoek op het haven- en industrieterrein. Op 8 september stond het buisleidingennetwerk centraal. Op 9 september de spoorverbinding van Moerdijk op het hoofdspoor. Vier bedrijven (Shell, A2B-online, Koolwijk Logistics en DB Cargo) hebben toegelicht wat de huidige en verwachte spoor situatie betekent voor hun businessperspectief. Naast de bedrijven waren vertegenwoordigers van de provincie Noord-Brabant en het rijk aanwezig bij het werkbezoek.

2. Complete, transparante en goed onderbouwde voorstellen voorleggen ter besluitvorming

Door het proces om tot wijziging van de governance te komen is een behoorlijk extra beroep gedaan op de organisatie om de kwaliteit voorop te stellen. Één enkele keer heeft dit geleid tot een minder gecontroleerde productie van onze voorstellen dan vooraf gewenst. Om de grote hoeveelheid voorstellen in het kader van de governance te produceren is een groot beroep gedaan op interne en externe adviseurs.

3. Samen met de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling komen tot een herijkte governance van de huidige regeling

Provinciale Staten van Noord-Brabant, de gemeenteraad van Moerdijk en de Raad van Bestuur van het Havenschap Moerdijk zijn op respectievelijk 14, 15 en 20 juli 2016 akkoord gegaan met de wijziging van de governancestructuur per 1 januari 2017. De werving van de leden van de Raad van Commissarissen voor de nieuwe NV is aan het eind van het derde kwartaal gestart.

Juridische zaken

Wat willen wij bereiken

Een algeheel juridisch kwaliteitsbeleid gebaseerd op generieke juridische kennis draagt structureel bij aan de steeds verdere professionalisering van het Havenschap en het inzichtelijk maken en beheersen van (juridische) risico's.

Het Havenschap organiseert zowel bij interne als bij externe besluitvorming het juridisch advies aan de voorkant van het proces. Niet alleen voor de primaire processen, maar ook voor projecten. Dat betaalt zich uit in goed onderbouwde, begrijpelijke besluiten en overeenkomsten voor het Havenschap, zijn partners en andere belanghebbenden.

Daar waar onverhoopt niet preventief kan worden gehandeld of meegedacht, wordt door uitoefening van een adequate, correctieve functie optimale rechtsbescherming van het Havenschap bereikt. Dit realiseert het Havenschap door het vlot en inzichtelijk afhandelen van schadeclaims of klachten. Indien noodzakelijk, worden juridische procedures gevoerd (ondersteund door specialistische, externe kennis).

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Implementatie van de benodigde documenten voor (eventuele) wijziging van de governancestructuur

Een groot deel van de uitvoeringsdocumentatie voor de wijziging van de governancestructuur is in het derde kwartaal gereed gemaakt. In het vierde kwartaal van 2016 zal dit verder worden afgemaakt, zodat de governancewijziging per 1 januari 2017 een feit kan zijn.

2. Tweejaarlijkse herijking Inkoop- en Aanbestedingsbeleid

In het derde kwartaal is het inkoop- en aanbestedingsbeleid herijkt en gereed gemaakt voor vaststelling door het Havenbedrijf Moerdijk N.V. per 1 januari 2017.

Financiën

Wat willen wij bereiken

Het Havenschap heeft een meerjareninvesteringsplan dat past bij de financiële mogelijkheden van het Havenschap en een jaarlijks sluitende begroting.

Daarnaast is de planning- en controlcyclus effectief en efficiënt. Effectief door tijdig de benodigde (financiële) stuurinformatie te verstrekken. Efficiënt door daarbij gebruik te maken van de laatste beproefde technische mogelijkheden.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Publieksvriendelijker maken van de rapportages

In de begroting 2016 is opgenomen de rapportages begroting, monthly, kwartaalrapportages en jaarrekening publieksvriendelijker te maken. Inmiddels heeft een publieksversie van de jaarrekening 2015, naast de reguliere versie, het licht gezien. In het vierde kwartaal zal op basis van een evaluatie bepaald worden of en welke overige rapportages in een publieksvriendelijkere versie gepubliceerd worden.

2. Verdere voorbereidingen treffen op de eventuele wijziging van de governancestructuur

De directie heeft het advies over de *inbrengbalans en de te hanteren waarderingsgrondslagen daarna* overgenomen. Er is een plan van aanpak deelproducten financiën NV-vorming opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt gewerkt aan de deelproducten. In afstemming met Pulse (AX leverancier) en de key-users is gekozen om op 1 januari 2017 de bedrijfsgegevens te veranderen naar de NV-gegevens, maar verder gewoon door te werken in de huidige AX-omgeving (voor 1 november is e.e.a. getest en is een draaiboek opgesteld voor de daadwerkelijke overgang). Met als uitgangspunt de vastgestelde begroting 2017 wordt een begroting 2017 voor de NV en een aangepaste begroting 2017 voor de GR opgesteld. Op basis van de jaarstukken 2015 zullen concept jaarstukken voor de NV en concept jaarstukken voor de GR opgesteld worden. Met de werkgroep financiën governance worden de financieringsafspraken tussen de Gemeenschappelijke Regeling en de NV op basis van de concept kredietovereenkomst van 19 mei 2016 verder uitgewerkt. In het kader van het voorbereiden van de invoering van de vennootschapsbelasting per 1 januari 2017 heeft o.a. een eerste gesprek met de belastingdienst plaatsgevonden.

3. Overige activiteiten

De voorbereidingen op de interim controle zijn gestart. De interim controle zelf start in de eerste week van november. Op basis van de interim controle zal Deloitte een verklaring afgeven over de inbrengwaarde van Havenbedrijf Moerdijk N.V..

Communicatie

Wat willen wij bereiken

Een heldere rolverdeling, transparantie en “afpraak is afspraak” zijn de uitgangspunten voor communicatie vanuit het Havenschap om een gelijkwaardige relatie te bewerkstelligen met en tussen bewoners en bedrijven.

Bedrijven, overheden en omgeving kennen het haven- en industrieterrein Moerdijk als hét knooppunt voor duurzame logistiek, duurzame chemie en procesindustrie. Het Havenschap profileert zich als excellent en onderscheidend op deze gebieden.

Daarnaast zet het Havenschap marketingcommunicatie in ter ondersteuning van het programma Commercies, waarbij wij ons nadrukkelijk presenteren als aantrekkelijke vestigingsplaats in de topclusters.

Voor een goed ‘naberschap’ met de omgeving organiseert het Havenschap onderlinge bekendheid tussen bewoners en bedrijven. Ook zet het Havenschap, via de Vitaliteitsregeling, economische rekenen in ten behoeve van vitaliteit en leefbaarheid van omliggende kernen.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Strategische inzet van social media

In het derde kwartaal is het plan van aanpak voor de strategische inzet van social media voor Port of Moerdijk opgeleverd. Dit plan bevatte tevens alle mogelijke voor- en nadelen van het gebruik van Social Media voor het Havenschap Moerdijk. Besloten is vervolgens om social media te gaan inzetten. De organisatie hiervan en een verdere verdieping van de strategie per beleidsveld wordt nader uitgewerkt en in het vierde kwartaal opgeleverd.

2. Uitvoering van het opgestelde marketingcommunicatieplan in samenwerking met commercie

Het marketingcommunicatieplan is in concept gereed en bevat de keuze voor een drietal segmenten waar het Havenschap zich op korte termijn opricht. Deze segmenten zijn uitgewerkt in marketingactieplannen. Met het team commercie is in het derde kwartaal een verdiepingsslag gemaakt op de drie segmenten.

3. Organiseren van een terreinbrede Open Dag in combinatie met de Logistieke dag

In het derde kwartaal zijn de voorbereidingen voor de Open Dag voortgezet. De campagne is gestart, en ook de invulling van de dag zelf is samen met de deelnemende partijen vormgegeven. De inschrijving is gestart op 21 september. De Logistieke dag heeft inmiddels in Tilburg plaatsgevonden. Dat betekent dat de open dag hiervan losgekoppeld wordt.

4. Evalueren en aanscherpen van het sponsorbeleid en de vitaliteitsregeling

In 2016 zijn tot nu toe uitzonderlijk veel sponsorverzoeken binnengekomen. Dit vergroot de noodzaak om het beleid hiervoor aan te scherpen. De evaluatie vindt plaats in het laatste kwartaal van 2016.

In het derde kwartaal is de Raad van Bestuur akkoord gegaan met een verruiming van de dotatie aan de Vitaliteitsregeling per 1 januari 2017. Deze is verhoogd naar 5% van de winst vóór belasting met een maximum van € 150.000 per jaar. Hiermee wil het Havenschap duidelijk maken dat ook in de nieuwe governancestructuur de betrokkenheid van de NV naar de omgeving en de balans tussen de drie P's geborgd blijft.

Personeel en Organisatie

Wat willen wij bereiken

Onze medewerkers zijn professionals en werken projectmatig. Ze zijn gericht op afstemming, intern en extern, en op het bereiken van resultaten op het juiste moment. Zij zijn kritisch en kiezen voor een integrale aanpak om tot een duurzame en veilige bedrijfsomgeving te komen. Van onze medewerkers wordt persoonlijk leiderschap en zelfsturing verwacht. Zij zetten hun contactuele en communicatieve vaardigheden in op basis van een hoog samenwerkingsbewustzijn.

Als werkgever is het Havenschap betrouwbaar en flexibel met marktconforme arbeidsvoorwaarden. Wij investeren in de blijvende ontwikkeling van onze medewerkers. Wij geven onze medewerkers alle ruimte waar dat kan en sturen bij waar nodig. Door elkaar feedback te geven op houding en gedrag blijft persoonlijke groei gewaarborgd. Tevens versterkt dit de onderlinge samenwerking.

Dit alles draagt bij aan de verdere professionalisering van het Havenschap.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Handboek borgen en verankeren

Om professioneel, effectief en efficiënt samen te werken is het van belang te zorgen voor actuele werkdocumenten en een compleet en actueel handboek. Het opnieuw beschrijven van processen, procedures en werkinstructies kan hieraan bijdragen. In het tweede kwartaal is het functiebeschrijvings- en waarderingstraject afgerond. Op basis daarvan vindt in de tweede helft van 2016 een actualisatie van de werkprocessen plaats. Inmiddels is bekeken welke inhoud aan het handboek met HRM regelingen en procedures wordt gegeven. Er wordt geschreven aan deze regelingen en procedures.

2. Actieve advisering op P&O-vlak rond de (eventuele) wijziging van de governancestructuur

Ter voorbereiding op de governancewijziging heeft het Havenschap een intensief traject doorlopen om te bezien wat de arbeidsvoorwaardelijke consequenties zijn van deze overgang. Begeleid door een adviesbureau op personeelszaken en organisatieontwikkeling (AWVN) is een vergelijking gemaakt van de arbeidsvoorwaardenregelingen van andere al verzelfstandigde Nederlandse zeehavens. In het eerste kwartaal is een concept arbeidsvoorwaardenregeling en sociaal plan opgesteld die in het tweede kwartaal in procedure zijn gebracht. De principe instemming van de PVT is afgegeven aan de directie na raadpleging van een door de PVT ingezette consultant. In het vierde kwartaal worden de laatste finesses aangebracht. Er is gestart met het uitschrijven van zowel de gedetailleerde uitwerking van de arbeidsvoorwaardenregeling en de bijbehorende regelingen als met de concept arbeidsovereenkomsten.

Informatisering en Automatisering

Wat willen wij bereiken

Een goed doordacht informatie- en automatiseringssysteem, waarmee relevante data real-time beschikbaar is, zowel voor intern als extern gebruik. Het risico op uitval van het systeem en op oneigenlijk en onverantwoord gebruik zijn hierbij tot een aanvaardbaar minimum beperkt.

Daarnaast streeft het Havenschap naar een archief dat op ieder moment voldoet aan de daarvoor geldende wet- en regelgeving, en dat op ieder moment overgedragen kan worden aan de bewaarplaats bij het provinciale archief.

Dit alles wordt op zodanige wijze gerealiseerd dat de organisatie op een innovatieve wijze ondersteund wordt in het realiseren van de ambities uit de Havenstrategie 2030.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. Verbeteren van real time stuurinformatie

Tot en met het derde kwartaal zijn hiervoor nog geen acties uitgevoerd. In de komende periode zal op basis van een analyse aangepaste/aanvullende stuurinformatie real time beschikbaar komen. Hiertoe zal in het vierde kwartaal een kick-off meeting met Pulse (AX-leverancier) en de key-users georganiseerd worden.

2. Optimaliseren van havenmanagementsysteem

Tot en met het derde kwartaal zijn hiervoor nog geen acties uitgevoerd. Dit punt wordt meegenomen bij punt 1 hierboven.

3. Definitieve overstap naar uitsluitend digitaal archiveren per 1 januari 2016

Aan Pulse (AX leverancier) gevraagd om op basis van hun product ECM (een add-on op AX) te komen tot een aangepaste inrichting van het digitaal DMS, waardoor documenten zowel vanuit SP als vanuit AX te benaderen zijn en het niet meer uitmaakt van waaruit documenten opgeslagen en/of opgezocht worden. In het derde kwartaal heeft een startgesprek plaatsgevonden alsmede interviews met de key-users. Op basis hiervan gaat Pulse een plan van aanpak opstellen om te komen tot een volledig operationeel documentmanagementsysteem. Op het moment dat dit plan van aanpak definitief is, zal ook gestart worden met het werven van een medewerker gegevensbeheer. De uitrol per afdeling/onderdeel vindt pas plaats nadat de oplossing in een proeftuin opstelling getest is. Dit gebeurt aan de hand van aangepaste versies van de eerder opgestelde plannen van aanpak voor de uitrol. De uitrol en het werken met een compleet digitaal documentmanagementsysteem zal naar verwachting behoorlijke impact hebben op de organisatie en de werkwijze.

4. Doorontwikkelen van de (technische) informatievoorziening

Tot en met het derde kwartaal is gewerkt aan het verder vullen van het GIS-systeem los van AX en SharePoint (de inhoudelijke technische gegevens vanuit het programma Infrastructuur en Beheer). In het vierde kwartaal zal een technische uitwerking komen om de overige leases en bodemrapporten te kunnen koppelen in GIS. Verder zal de komende periode door de key-users aan de hand van de mogelijkheden bepaald worden of en welke interfaces er vanuit GIS naar AX ontwikkeld zullen worden.

5. Het papieren en digitaal beschikbare archief na 1988 gefaseerd opschonen en gereed maken voor overdracht aan de provinciale archiefbewaarplaats

In 2015 is hiervoor een concept plan van aanpak opgesteld. Zodra dat dit plan definitief is kan het opschonen en gereed maken van het papieren en digitaal beschikbare archief na 1988 gefaseerd en op gestructureerde wijze aangepakt worden.

6. Overige activiteiten

In het derde kwartaal is samen met Pulse gewerkt aan de overdracht van het beheer, onderhoud en support van AX (transitie). Hiertoe heeft Pulse o.a. een zogenaamde nulmeting uitgevoerd op ons AX-systeem. De bevindingen uit deze nulmeting zijn vastgelegd in een rapportage. Vanaf 1 oktober start Pulse daadwerkelijk met het beheer, onderhoud en support van AX.

Facilitaire Zaken

Wat willen wij bereiken

Zowel gasten van het Havenschap als eigen medewerkers ervaren dat het Havenschap maatschappelijk verantwoord ondernemen, professionaliteit, veiligheid, duurzaamheid en gastvriendschap hoog in het vaandel heeft staan.

Wat hebben wij tot nu toe gedaan

1. BREEAM-in-use-certificaat behalen

Inmiddels is voor alle technische, gebouwgebonden installaties een onderhoudsovereenkomst afgesloten. Hiermee zijn op het gebied van beheer en assets belangrijke randvoorwaarden ingevuld voor het BREEAM-in-use-certificaat. In het tweede en derde kwartaal is veel aandacht besteed aan het uitwerken van de overige onderdelen waar BREEAM uit bestaat. Bijvoorbeeld de formele vastlegging van beleidsmatige onderdelen in duurzaamheid, een tevredenheidsonderzoek en vastlegging van functiegebonden werkzaamheden.

In het derde kwartaal is een pre-assessment uitgevoerd. Hierin is naar voren gekomen dat op diverse aspecten de uitwerkingen nog aangescherpt dienen te worden. Ook moet aan de klimaatinstallatie in het meten van het monitoren van het verbruik van energie eveneens nog aanpassingen worden gedaan.

De audit voor de certificering wordt nu ingepland en zal in het vierde kwartaal plaatsvinden.

Wat heeft het al gekost en wat betekent dat voor 2016

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Vershil t/m 3e kw 2016
Programma Bedrijfsvoering			
Opbrengsten Bestuur en Public Affairs	39	0	39
Opbrengsten Juridische zaken	-	-	-
Algemene baten	26	-	26
Rente baten	2.392	1.827	565
Opbrengsten Communicatie	24	41	-16
Opbrengsten Personeel en Organisatie	29	-	29
Opbrengsten Informatisering en Automatisering	0	-	0
Opbrengsten Facilitair	-	-	-
Subtotaal opbrengsten	2.511	1.868	643
Kosten Bestuur en Public Affairs	-387	-275	-112
Kosten Juridische zaken	-95	-87	-9
Kosten Financiën	-57	-105	48
Algemene lasten	-115	-	-115
Rente lasten	-4.380	-4.233	-147
Kosten Communicatie	-160	-321	161
Kosten Personeel en Organisatie	-1.826	-1.626	-200
Kosten Informatisering en Automatisering	-346	-242	-104
Kosten Facilitair	-291	-342	51
Subtotaal kosten	-7.658	-7.231	-427
Totaal Programma Bedrijfsvoering	-5.147	-5.363	216

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Opbrengsten

De opbrengsten Bedrijfsvoering zijn tot en met het 3e kwartaal € 643.000 hoger dan begroot, door:

- € 565.000 Meer opbrengsten rente baten door meer interne rente toerekening aan projecten bouwgrond in exploitatie. De commissie BBV heeft bepaald dat vanaf 1 januari 2016 rente toegerekend dient te worden over bouwgrond in exploitatie (BIE's). De rentetoerekening wordt berekend over de boekwaarde per 1 januari 2016. Met de aanpassing in de BBV is in de begroting 2016 geen rekening gehouden.
- € 26.000 Meer opbrengsten algemeen. De oorzaak hiervan is de door verkoop van een overstrook aan de Plaza.
- € 16.000- Minder opbrengsten lichtmastreclameborden t/m het 3e kwartaal. De reden hiervan is dat deze opbrengsten in de maand december gefactureerd worden.
- € 39.000 Meer opbrengsten bestuur en public affairs, door het in rekening brengen van de kosten procesbegeleiding governance aan de deelnemers, als bijdragen in de kosten.

Verwacht wordt dat de opbrengsten Bedrijfsvoering op jaarbasis € 879.000 hoger zullen zijn dan begroot. De redenen zijn:

- meer interne rentetoerekening aan projecten bouwgrond in exploitatie(zie hiervoor);
- meer opbrengsten door verkoop van een overstrook;
- en de bijdragen van deelnemers in de kosten procesbegeleiding governance.

Kosten

Er is € 427.000 meer aan kosten Bedrijfsvoering uitgegeven tot en met het 3e kwartaal dan begroot, door:

- € 112.000- Meer kosten bestuur en advies, met name advieskosten businesscase Havenstrategie 2030, LPM, governance en overige.
- € 48.000 Minder advieskosten financiën. Het adviseren van hoe de jaarrekeningen vanaf 1 januari 2017 gepresenteerd gaan worden. In de begroting is opgenomen om dit door Deloitte te laten doen. Er is echter voor gekozen om dit via tijdelijke inhuur te regelen.
- € 115.000- Meer algemene lasten door het voorzien van mogelijk oninbare debiteuren. Daarnaast is een schikking uit het jaar 2015 (vordering van een containerterminal) lager uitgevallen dan waarmee in de jaarrekening rekening is gehouden.
- € 147.000- Meer rentekosten. De oorzaak hiervan is enerzijds dat meer geld geleend wordt dan begroot en anderzijds door het effect van de negatieve rentestand (groter verschil tussen de vaste en de variabele rente) op het variabele deel van de drie afgesloten rente swaps.
- € 161.000 Minder kosten communicatie doordat er nog geen kosten zijn gemaakt voor het organiseren van een open dag (eind oktober) en nog geen kosten voor aanpassing van de huisstijl.
- € 200.000- Meer personeelskosten t/m het 3e kwartaal door het inhuren van tijdelijke inhuurkrachten ter vervanging van en het ondersteunen van het vaste personeelsbestand.
- € 104.000- Meer kosten automatisering en informatisering t/m het 3e kwartaal. De redenen hiervan zijn de aanpassingen en verbeteringen aan de systemen. Ook het ingezette governacetraject is oorzaak van de aanpassing.
- € 50.000 Minder huisvestingskosten t/m 3e kwartaal dan begroot, met name minder afschrijvingskosten op investering in de klimaatbeheersing van het kantoorgebouw omdat deze later opgeleverd is. Tevens zijn de leasekosten kopieerapparatuur lager dan begroot doordat de afkoop van de vorige leverancier is betaald door de huidige leverancier. Overigens is het de verwachting dat deze kosten op jaarbasis circa € 50.000 hoger zullen zijn dan begroot omdat de klimaatinstallatie nog wel wordt geactiveerd en dat de Breeam inzet en acties meer gekost hebben dan begroot.

Verwacht wordt dat de kosten Bedrijfsvoering op jaarbasis € 1.082.000 hoger uitvallen dan begroot. De oorzaken hiervan zijn hiervoor beschreven in het kostenverloop zoals deze tot nu toe zijn gerealiseerd.

Paragraaf Exploitatieoverzicht

Resultaat t/m 3e kw 2016	Gerealiseerd t/m 3e kw 2016	Budget t/m 3e kw 2016	Verschil t/m 3e kw 2016
Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid			
Opbrengsten	64	58	6
Kosten	-150	-191	41
Totaal Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid	-86	-133	46
Programma Infrastructuur en Beheer			
Opbrengsten nat	210	164	46
Opbrengsten droog	1.738	1.723	15
Kosten nat	-801	-989	189
Kosten droog	-2.513	-3.190	677
Totaal Programma Infrastructuur en Beheer	-1.366	-2.292	926
Programma Commerciële Exploitatie			
Opbrengsten nat	5.958	6.110	-152
Opbrengsten droog	5.094	5.122	-28
Kosten droog	-102	-97	-6
Totaal Programma Commerciële Exploitatie	10.950	11.135	-185
Programma Veiligheid & Havenmeester			
Opbrengsten	376	373	3
Kosten	-1.160	-1.137	-23
Totaal Programma Veiligheid & Havenmeester	-784	-764	-20
Programma Bedrijfsvoering			
Opbrengsten Bestuur en Public Affairs	39	0	39
Opbrengsten Juridische zaken	-	-	-
Algemene baten	26	-	26
Rente baten	2.392	1.827	565
Opbrengsten Communicatie	24	41	-16
Opbrengsten Personeel en Organisatie	29	-	29
Opbrengsten Informatisering en Automatisering	0	-	0
Opbrengsten Facilitair	-	-	-
Subtotaal opbrengsten	2.511	1.868	643
Kosten Bestuur en Public Affairs	-387	-275	-112
Kosten Juridische zaken	-95	-87	-9
Kosten Financiën	-57	-105	48
Algemene lasten	-115	-	-115
Rente lasten	-4.380	-4.233	-147
Kosten Communicatie	-160	-321	161
Kosten Personeel en Organisatie	-1.826	-1.626	-200
Kosten Informatisering en Automatisering	-346	-242	-104
Kosten Facilitair	-292	-342	50
Subtotaal kosten	-7.659	-7.231	-428
Totaal Programma Bedrijfsvoering	-5.148	-5.363	216
TOTAAL OPBRENGSTEN	15.951	15.418	487
TOTAAL KOSTEN	-12.385	-12.834	449
RESULTAAT VOOR BESTEMMING (excl. grondexploitaties)	3.566	2.583	936
Mutaties in reserves			
Beschikkingen ten laste van reserves	941	934	7
Toevoeging aan reserves	-	-	-
Totaal Mutaties in reserves	941	934	7
RESULTAAT NA BESTEMMING (excl. grondexploitaties)	4.507	3.517	943

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Jaarprognose 2016	Realisatie 2016	Budget 2016	Vershil 2016	Vershil %
Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid				
Opbrengsten	85	78	7	10%
Kosten	-254	-254	0	0%
Totaal Programma Ruimtelijke ontwikkeling, milieu en duurzaamheid	-169	-177	7	-4%
Programma Infrastructuur en Beheer				
Opbrengsten nat	272	218	54	25%
Opbrengsten droog	2.343	2.298	46	2%
Kosten nat	-1.328	-1.319	-9	1%
Kosten droog	-4.919	-4.253	-665	16%
Totaal Programma Infrastructuur en Beheer	-3.632	-3.056	-575	19%
Programma Commerciële Exploitatie				
Opbrengsten nat	7.647	7.904	-257	-3%
Opbrengsten droog	6.781	6.829	-48	-1%
Kosten droog	-238	-129	-109	85%
Totaal Programma Commerciële Exploitatie	14.190	14.604	-414	-3%
Programma Veiligheid & Havenmeester				
Opbrengsten	493	497	-4	-1%
Kosten	-1.528	-1.515	-13	1%
Totaal Programma Veiligheid & Havenmeester	-1.036	-1.018	-17	2%
Programma Bedrijfsvoering				
Opbrengsten Bestuur en Public Affairs	67	0	67	0%
Opbrengsten Juridische zaken	0	0	0	0%
Algemene baten	26	0	26	0%
Rente baten	3.191	2.436	755	31%
Opbrengsten Communicatie	46	54	-8	-15%
Opbrengsten Personeel en Organisatie	39	0	39	0%
Opbrengsten Informatisering en Automatisering	0	0	0	0%
Opbrengsten Facilitair	0	0	0	0%
Subtotaal opbrengsten	3.369	2.490	879	35%
Kosten Bestuur en Public Affairs	-492	-367	-125	34%
Kosten Juridische zaken	-119	-116	-4	3%
Kosten Financiën	-128	-139	11	-8%
Algemene lasten	-115	0	-115	0%
Rente lasten	-5.856	-5.644	-212	4%
Kosten Communicatie	-464	-428	-36	8%
Kosten Personeel en Organisatie	-2.572	-2.228	-344	15%
Kosten Informatisering en Automatisering	-529	-323	-206	64%
Kosten Facilitair	-507	-456	-51	11%
Subtotaal kosten	-10.783	-9.701	-1.082	11%
Totaal Programma Bedrijfsvoering	-7.413	-7.210	-203	3%
TOTAAL OPBRENGSTEN	20.990	20.314	623	3%
TOTAAL KOSTEN	-19.050	-17.172	-1.879	11%
TOTAAL RESULTAAT VOOR BESTEMMING (excl. grondexploitaties)	1.940	3.142	-1.256	-40%
Mutaties in reserves				
Beschikkingen ten laste van reserves	1.923	1.245	677	54%
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0%
Totaal Mutaties in reserves	1.923	1.245	677	54%
RESULTAAT NA BESTEMMING (excl. grondexploitaties)	3.863	4.388	-579	-13%

Alle bedragen x 1.000 euro (€)

Mutaties in reserves

Hieronder worden de mutaties in de reserves toegelicht.

Beschikking Algemene Reserve

Er is t/m het 3^e kwartaal circa € 272.000 ten laste van deze reserve gebracht. Deze onttrekking is gelijk aan de begroting.

Verwacht wordt dat op jaarbasis de onttrekking aan deze reserve gelijk zal zijn aan de begroting.

Beschikking reserve ontwikkelingen

Er is t/m het 3^e kwartaal circa € 663.000 ten laste van deze reserve gebracht.

Verwacht wordt dat dit boekjaar de onttrekking circa € 1.550.000 zal zijn (begroot € 883.000). De reden is de aankoop van een woning Roodevaart e.o.. Tevens zullen kosten gemaakt worden voor de aanpassing aan de wachtvoorzieningen voor vrachtwagens (€ 100.000); voor het verbeteren van de spoorveiligheid (€ 300.000) en voor een planstudie spoor (€ 430.000).

Beschikking Vitaliteitsregeling

Er is t/m het 3^e kwartaal circa € 6.000 ten laste van deze reserve gebracht.

Verwacht wordt dat op jaarbasis de onttrekking circa € 11.000 hoger zal zijn dan begroot door het toekennen van verzoeken die niet begroot waren.

Conclusie

Op basis van bovenstaande verwachtingen zal het jaarresultaat exclusief grondexploitaties uitkomen op een winst van circa € 3.863.000 in tegenstelling tot de begrote winst van € 4.388.000.

Grondexploitaties

Hieronder wordt een toelichting gegeven op de grondexploitaties:

Grondexploitaties	Realisatie 2016	Begroting 2016	Vershil 2016
Opbrengsten	18.622	20.741	2.119-
Kosten	18.253-	8.003-	10.250-
Mutaties	2.747	10.892-	13.639
Winstneming	3.116	1.845	1.271

Alle bedragen x 1.000 Euro (€)

€ 2.119.000- Minder opbrengsten dan begroot. Doordat tegen lagere uitgifteprijzen wordt uitgegeven dan waarmee in de begroting rekening was gehouden.

€10.250.000- Meer kosten dan begroot. De kosten bestaan voornamelijk uit de rentekosten en kosten voor de terugname van terreinen. Voor het Industrial Park Moerdijk een bedrag van € 7.753.000 en voor terugname van het Tetrapak-terrein € 10.500.000.

€ 13.639.000 Minder mutaties in grondexploitaties dan begroot. Hiermee worden boekhoudkundig de mutaties van opbrengsten, kosten en winstnemingen op de grondexploitaties verwerkt.

€ 1.271.000 Meer winstneming dan begroot. Doordat meer hectares uit grondexploitaties worden uitgeven die nagenoeg zijn uitontwikkeld. Hiermee is in de begroting geen rekening gehouden. Uit nagenoeg uitontwikkelde grondexploitaties kunnen winsten genomen worden.

Conclusie

Op basis van bovenstaande verwachtingen zal er circa € 3.116.000 winst genomen worden uit de grondexploitaties.

Conclusie

Op basis van bovenstaande verwachtingen zal het jaarresultaat inclusief de grondexploitaties uitkomen op een winst van circa € 6.979.000.

Reserves en voorzieningen

Hieronder worden de standen van de reserves en voorzieningen weergegeven.

	Algemene reserve	Bestemmings reserve	Totaal
Saldo 01-01-2016	72.130.536	13.103.825	85.234.361
Toevoegingen winst 2015	5.865.819	2.316.676	8.182.495
Toevoegingen	0	0	0
Onttrekkingen	271.841	669.269	941.110
Saldo 30-09-2016	77.724.514	14.751.233	92.475.746

Alle bedragen in euro's (€)

	Voorziening infra droog	Voorziening riolering	Voorziening infra nat	Voorziening baggeren	Totaal
Saldo 01-01-2016	1.719.551	5.260.541	2.653.424	1.513.355	11.146.870
Dotatie	536.250	729.750	257.250	0	1.523.250
Onttrekkingen	-252.482	-143.873	-112.724	-1.169.266	-1.678.345
Saldo 30-09-2016	2.003.319	5.846.418	2.797.950	344.089	10.991.775

Alle bedragen in Euro's (€)

Mutaties in voorzieningen

Hieronder worden de mutaties in de voorzieningen toegelicht.

Voorziening infra droog

In het eerste kwartaal zijn de inspecties en controles uitgevoerd en in het tweede kwartaal is het concept beheerplan voor de komende vier jaar opgesteld. Dit plan wordt op dit moment getoetst aan toekomstige ontwikkelingen alsmede de Wegenstructuurvisie 2030. De doelstelling is eind 2016 te kunnen beschikken over een definitief plan. Hierin is voor de begroting 2018 een nieuwe egalisatiestorting opgenomen. Verder zal de vertaling gemaakt worden naar het operationeel programma 2017 en de directe jaren daarna.

De planning is dat voor circa € 1.600.000 groot onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd in 2016. Het betreft hier voornamelijk de renovatie van de Middenweg/Orionweg.

Voorziening riolering

In het eerste kwartaal zijn de inspecties en controles uitgevoerd en in het tweede kwartaal is het concept beheerplan voor de komende vier jaar opgesteld. Hieruit komt voor de begroting 2018 een nieuwe egalisatiesstorting voort. Verder zal de vertaling gemaakt worden naar het operationeel programma 2017 en de directe jaren daarna.

In 2015 zijn diverse projecten voorbereid die in 2016 tot uitvoering komen. Het grootste project "ombouw gemaal G" is in het tweede kwartaal aanbesteed en de uitvoering is gepland aan het einde van het derde kwartaal 2016.

Voorziening infra nat

In het eerste kwartaal zijn de inspecties en controles uitgevoerd en in het tweede kwartaal is het concept beheerplan voor de komende vier jaar opgesteld. Hieruit komt voor de begroting 2018 een nieuwe egalisatiesstorting voort. Verder zal de vertaling gemaakt worden naar het operationeel programma 2017 en de directe jaren daarna.

Vanuit de eerder genoemde inspectie wordt nu een programma opgesteld voor groot onderhoud nat 2016. Dit is in het tweede kwartaal aanbesteed, de gunning en uitvoering worden in het derde kwartaal ten uitvoer gebracht.

Voorziening baggeren

De onttrekking in 2016 betreft de uitgave aan met name de volgende projecten en werkzaamheden:

- Afronding van werkzaamheden en uitvoering met deels advies-inzet van 2015 en deels voorbereidingen voor baggeren 2016.
- Baggerwerkzaamheden 2016.
- De verplichting die het Havenschap heeft ten aanzien van de verdieping van de vaargeul. Deze loopt vanaf het Hollandsch Diep (deel van RWS) tot aan het deel rond Shell Moerdijk.

De totale verwachte uitgaven voor 2016 zijn ca. € 1.300.000.

Paragraaf Financiering en treasury

Algemene ontwikkelingen rentebeleid

In het derde kwartaal zijn zowel de kapitaalrente als de kortetermijnrente iets gedaald ten opzichte van het tweede kwartaal 2016.

Renteswaps

Het Havenschap financiert op balansniveau en met kasgeldleningen (variabele rente) in combinatie met renteswaps. Een renteswap zet de rente typische looptijd van variabel om naar vast.

Renteswaps	Ingangsdatum	Einddatum	Percentage	Hoofdsom
Rabobank	26-07-2007	01-07-2022	4,8500	26.250.000
Rabobank	15-11-2008	01-10-2029	4,3600	50.000.000
Deutsche Bank	16-02-2009	01-10-2023	3,6875	50.000.000
Totaal				126.250.000

Alle bedragen in euro's (€)

De marktwaarde van deze drie renteswaps bedraagt per 30 september 2016 € 40.447.072 negatief (per 30 juni 2016 bedroeg dit € 40.870.708 negatief). De overhedge situatie (meer renteswaps dan financiering) per 30 september 2016 bedraagt € 1.750.000 (per 30 juni 2016 bedroeg dit € 3.150.000).

Kasgeldleningen

Kasgeldleningen	Ingangsdatum	Einddatum	Rentepercentage	Hoofdsom
BNG	20-07-16	22-08-16	-0,170%	23.500.000
Aegon Custody B.V.	20-07-16	22-08-16	-0,190%	15.000.000
Aegon Custody B.V.	20-07-16	22-08-16	-0,190%	10.000.000
A.I.M. Liquiditeiten Fonds	20-07-16	22-08-16	-0,090%	25.000.000
BNG	22-08-16	22-09-16	-0,180%	23.500.000
SNS Bank N.V.	22-08-16	22-09-16	-0,190%	50.000.000
Aegon Custody B.V.	22-08-16	22-09-16	-0,190%	15.000.000
Aegon Custody B.V.	22-08-16	22-09-16	-0,190%	10.000.000
A.I.M. Liquiditeiten Fonds	22-08-16	22-09-16	-0,190%	25.000.000
BNG	22-09-16	24-10-16	-0,200%	24.500.000
SNS Bank N.V.	22-09-16	24-10-16	-0,190%	50.000.000
Aegon Custody B.V.	22-09-16	25-10-16	-0,190%	15.000.000
Aegon Custody B.V.	22-09-16	24-10-16	-0,190%	10.000.000
A.I.M. Liquiditeiten Fonds	22-09-16	24-10-16	-0,190%	25.000.000

Alle bedragen in euro's (€)

Met de BNG (Bank Nederlandse Gemeenten) is een financieringsovereenkomst gesloten met een looptijd tot en met 31 december 2011 en een jaarlijkse stilzwijgende verlenging. Voor 2016 is deze overeenkomst ook stilzwijgend verlengd. Deze overeenkomst bestaat uit een kasgeldovereenkomst van maximaal € 145 miljoen zonder beschikbaarheid garantie en een krediet in rekening-courant van € 5 miljoen. In het eerste kwartaal van 2016 zijn de volgende kasgeldleningen afgesloten:

Kasgeldlimiet

Het risico van kortlopende financiering wordt beperkt met de zogenaamde kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet houdt in, dat de totale omvang van de vlottende schuld op enig moment aan een maximum van 8,2% van de begrotingsomvang is gebonden. Voor het Havenschap komt dit neer op een bedrag van € 1.408.104 (8,2% van € 17.172.000). Het Havenschap blijft ruimschoots onder de limiet en voldoet daarmee aan de norm.

Renterisiconorm

De wet stelt een norm aan de vaste leningen, waarmee het renterisico als geheel moet voldoen. Deze norm wordt aangeduid als renterisico en bedraagt 20% van de begrotingsomvang. Voor 2016 is dit 20% van € 17.172.000.

Renterisico op vaste schuld 2016	€	377.000
Renterisico (20% van begrotingsomvang min. € 2,5 milj.)	€	3.434.000
Ruimte onder renterisico	€	3.057.000

Het Havenschap voldoet daarmee aan de gestelde norm.

Financieringsratio's

HUDIGE	Ge-zond	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ICR (GR, Intrest Coverage Ratio, EBITDA/rentekosten)	> 2	2,1	2,6	2,5	2,1	2,4	2,9	3,6	4,5
DEBT/EBITDA (GR, debt alleen lang vreemd vermogen + kasgeld)	< 7	10,0	7,8	9,1	10,0	9,5	8,3	6,8	5,8
Solvabiliteitsratio (EV/TV)	> 30%	38%	40%	45%	41%	42%	44%	49%	53%

Overzicht is zonder Logistiek Park Moerdijk met als reden dat PIP nog niet definitief is. Cijfers 2014 en 2015 o.b.v. jaarstukken 2015, cijfers 2016 o.b.v. marap t/m september, cijfers 2017 en verder o.b.v. businessplan.

Banken stellen geen eisen bij het verstrekken van kredieten aan het Havenschap, omdat uit artikel 48 van de gemeenschappelijke regeling volgt dat de deelnemers garant staan voor door het Havenschap aange-trokken gelden. Echter om bedrijfseconomisch gezond te blijven is het niet verstandig om onbeperkt geld te blijven lenen. Met behulp van de in bovenstaande tabel genoemde ratio's wordt bewaakt dat het Ha-venschap op financieringsgebied gezond blijft. Het Interest Coverage Ratio zegt hoeveel keer de rente kan worden betaald uit het brutobedrijfsresultaat. De Debt/Ebitda verhouding laat de verhouding zien tus-sen de lang lopende schulden en het brutobedrijfsresultaat. De solvabiliteitsratio laat de verhouding zien tussen eigen vermogen en totaal vermogen.

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat met uitzondering van de Debt/Ebitda de ratio's over de periode 2014 tot en met 2021 gezond zijn. De Debt/Ebitda voldoet over de periode 2014 tot en met 2019 niet aan de gestelde norm door een tegenvallende Ebitda in verhouding tot de hoogte van de schulden.

Paragraaf Grondbeleid en grondexploitaties

Het grondbeleid kent de volgende doelstellingen:

- Het genereren van inkomsten uit bezit;
- Het Havenschap gaat voor uitgifte van gronden in erfpacht;
- Bij gronduitgiften hanteren van marktconforme prijzen;

- Bij uitgifte van (aan water liggende) percelen maximalisatie van inkomsten uit haven- en kadegelden nastreven;
- Waar nodig en mogelijk worden percelen teruggekocht en na eventuele verbetering opnieuw uitgegeven in erfpacht;
- Voorwaardenscheppend als het gaat om het verkrijgen van de benodigde milieugebruiksruimte;
- Bedrijven op de juiste plek accommoderen.

Effecten van de Notitie grondexploitaties 2016

De commissie BBV heeft in maart 2016 de Notitie Grondexploitaties 2016 uitgebracht. Dit is een herziening van de notitie Grondexploitaties uit 2012. De bepalingen en richtlijnen van deze herziening treden in werking met ingang van 2016. De notitie maakt onderscheidt tussen “Gronden als vast actief” en “Bouwgronden in exploitatie”.

Gronden als vast actief

Over gronden als vaste materiële activa kan worden gesteld, dat deze gronden een vaste bestemming hebben en niet in een transformatieproces zitten. Op de boekwaarde van deze gronden mogen geen kosten, zoals rente, meer worden bijgeschreven. Ook dienen deze verantwoord te worden onder de materiële vaste activa in plaats van onder voorraden. SNC ruilstrook, Service Point (in de loop van 2016 volledig uitgegeven), Uitbreiding Tradepark, Teruggenomen gronden, kade en terreininrichting Middenweg (havennr. 344), Teruggenomen gronden en terreininrichting Middenweg 53 (havennr. 330) (in de loop van 2016 in huur uitgegeven) en de Oostelijke Randweg 48 vallen hieronder.

Bouwgronden in exploitatie

Het Havenschap kent op dit moment alleen het IPM (Industrial Park Moerdijk) dat aangemerkt kan worden als BIE (Bouwgronden in exploitatie). Met uitzondering van de OZB komen de kosten allemaal voor in de kostensoortenlijst zoals opgenomen in artikel 6.2.4 van het Besluit ruimtelijke ordening en mogen daarom toegerekend worden aan de BIE. Er dient rente te worden toegerekend over de boekwaarde van de BIE per 1 januari van het betreffende boekjaar. Dit in tegenstelling tot de tot nu toe gebezigde methode van rente berekening over het aankoopbedrag van de nog niet uitgegeven m2 per begin van de maand.

Bovenstaande wijzigingen zijn zowel in de baten en lasten als in de balans verwerkt.

Ontwikkeling Industrial Park Moerdijk (08)

De noodzaak om basisinfra aan te leggen op het Industrial Park Moerdijk wordt steeds groter. In het tweede kwartaal is de aanbesteding doorlopen en is fase 1 gegund aan Boskalis. Hierin wordt in een bouwteam het voorlopig ontwerp van het Industrial Park inclusief onderliggende plannen en onderzoeken van voorlopig ontwerp via een definitief ontwerp omgezet naar een uitvoeringsontwerp.

In het tweede kwartaal zijn de voorlopige ontwerpen van onder andere de voorgenomen wegenstructuurplannen, calamiteitenroute en blusvoorzieningen openbare buitenruimte besproken met de gemeente. De

reactie hierop is in het derde kwartaal nog niet ontvangen. Om in de bouwrijpfase en de gemaakte afspraken met nieuwe vestigers niet in de knel te komen wordt voor de in 2016 en begin 2017 geplande werkzaamheden werkbare afspraken gemaakt omtrent calamiteitenroute en blusvoorzieningen.

De besluitvorming rondom het totale plan zal in het vierde kwartaal verder worden besproken met gemeente om alsnog in 2016 te kunnen komen tot goedkeuring van gemeente, brandweer en de Veiligheidsregio.

Ontwikkeling Tradepark West (23)

Hierover zijn geen bijzonderheden te melden.

Kade (voorbereidingskrediet) (29)

Hierover zijn geen bijzonderheden te melden. Op het moment dat ontwikkelen van de kade relevant is, kunnen deze werkzaamheden direct opgestart worden.

Bijdrage inrit & spoor (41)

Hierover zijn geen bijzonderheden te melden.

Oostelijke Randweg 48 (het Voormalig Tetra Pak-terrein) (havennr 135) (117)

Direct na terugkoop zijn de contracten van alle nutsvoorzieningen overgezet op naam van het Haven-schap. Verder is de locatie met camera's en elektronische inzet beveiligd in afwachting van nieuwe invul-ling van deze locatie. In het derde kwartaal is een deel van het terrein tijdelijk in de verhuur uitgegeven. Het voornemen is ook dat een deel van de locatie zal gebruikt worden voor het pyrolysecluster.

Nr.	Projecten	Budget/ Krediet	Uitgegeven t/m 30 september 2016	Totaal verwachte uitgaven
HMO-000008	Bouwrijpkosten Industrial Park 132 ha	18.400.000	2.903.528	18.400.000
HMO-000023	Ontwikkeling Tradepark West	12.178.649	11.760.595	11.815.000
HMO-000029	Kade (voorbereidingskrediet)	70.000	14.096	70.000
HMO-000041	Bijdrage inrit & spoor	240.000	40.000	240.000
HMO-000117	Oostelijke Randweg 48 (havennr 135)	11.000.000	10.500.000	11.000.000

Alle bedragen in euro's (€)

In bovenstaande tabel wordt voor zowel de lopende projecten m.b.t. de vaste activa in ontwikkeling als voor de lopende projecten m.b.t. de grondexploitaties in de kolom 'Budget/Krediet' aangegeven wat de hoogte is van budget of krediet. In de kolom 'Uitgegeven t/m 30 september 2016' wordt aangegeven wat al uitgevoerd is en in de kolom 'Totaal verwachte uitgaven' wordt aangegeven wat de totale uitgaven naar verwachting zullen zijn.

